

## YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ÇERÇEVESİNDE ORTAKÖY “YAĞMUR DUASI”

Özlem DEMREN\*

**Özet:** Bu çalışmada, Ortaköy’de gerçekleştirilen “yağmur duası” geleneği, bir ritüel eylem olarak, yapısal ve işlevsel bağlamda analiz edilmeye çalışılacaktır.

**Anahtar sözcükler:** Ritüel, Türkiye’de ve Orta Asya’da Yağmur Yağdırma Ritüelleri, Yağmur Duası, Ortaköy Yağmur Duası.

### *Pray of Rain in Ortaköy*

**Abstract:** In this paper, the tradition of pray of rain as a ritual act in Ortaköy will be analyzed within their structural and functional contexts.

**Key words:** Ritual, Rituals for Rain in Turkey and Central Asia., Pray of Rain, Pray of Rain in Ortaköy.

### I. Yağmur Yağdırma Ritüeli

İnsanlar yağmur yağsın ister; çünkü, yağmur yağmaması kuraklığa, kuraklık da kıtlığa neden olur. Yağmur bir doğa olayıdır. Mevsiminde dengeli yağan yağmur, doğayı bereketlendirir ve bu bereket, insanları mutlu kılar. Dünyada hiçbir şey yağmursuz, susuz yaşayamaz. Yağmur hayat verir; insanların, hayvanların, bitkilerin hayatının devamını sağlar. İnsanlar, özellikle kurak mevsimlerde yağmuru kontrol etmek için karmaşık büyüsel-dinsel pratiklere başvururlar. Yağmurun değeri eski bir Avrupa bilmesinde şöyle vurgulanır: “Altın bir sabanın değeri nedir?” / Cevap: “Mayısta yağan yağmur” (Leach 1972:921).

Tarımla uğraşan toplumlar, yağmur yağmadığı zaman çeşitlenen “yağmur duası ritüelleri”ne başvururlar (Türk 2002:70). Toplumlar kendi inanç sistemlerine göre tasarladıkları ve doğaya hükmettiklerini düşündükleri doğaüstü güçlere veya ata ruhlarına yönelirler. Bir takım büyüsel işlemlerle –ki büyü, taklit ve benzetme ilkelerine dayanır- yağmur yağdırmayı amaçlarlar (Erginer 1997:211). Bu ritüeller dinsel nitelikli yakarış ve dualar ve büyüsel nitelikli işlemler olarak ikiye ayrılır.

---

\* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi.

Birinci grupta, yüce varlıkların merhametini, acımasını ve yağmur vermesini; ikinci grupta ise, benzetmeli büyü yardımı ile yağmur yağdırmayı amaçlayan uygulamalar yer alır (Türk 2002:68). Anadolu’da yağmur yağdırma ritüellerinde dini ve büyüye bağlı uygulamalar iç içe geçmiştir. Bundan dolayı, namaz kılma, oruç tutma gibi dini içerikli uygulamalar ile, elbiselerin ters giyilmesi, avuç içlerinin yere dönük olacak şekilde tutulması, belli sayıdaki taşlara okunup suya atılması, çömçe gelin ve benzeri adlar verilen kuklaların yağmur yağdırmak için ev ev dolaştırılması gibi uygulamalar, büyüye bağlı uygulamalar olarak karşımıza çıkarlar (Erginer 1997:212-213).

## II. Türkiye Türklerinde Yağmur Yağdırma Ritüelleri ile İlgili Bazı Örnekler

Anadolu yağmur yağdırma ritüelleri çeşitlilik gösterir. Aşağıda, ritüellerin çeşitliliğini gösteren ve daha önce değinilmemiş kimi örnekler verilecektir.

Yağmur yağdırma törenleri, törenin yapısına, adına ve yapılan eylemlere göre beş gruba ayrılmıştır:

- “1) Yağmur Duası: Genellikle kent dışında, uygun bir yerde, büyüklere kıldığı iki rik’at namazdır; temelini Kuran’dan değil hadisten alır. Bütün Müslüman memleketlerde görülen ortak bir yanı vardır. Ancak, törene her memleketin kendi yapısından ve özelliklerinden gelen değişiklikler de katılmıştır. Bunlar küçük taşlara okuyup suya atmak, hayvanları törene katmak, kadın ve çocukları törene katmak gibi hadislerde belirtilmemiş yanlardır. 2) Çocukların Yağmur Gezmesi / Çömçe Gelin: Törenin Ortadoğu ve Asya’da görülen ortak bir yapısı vardır: Yağmur yağmadığı zaman köyün veya mahallenin çocukları bir araya gelir, yağmur tanrısını simgeleyen bir bebek (bu bir çocuk da olabilir) taşıyarak evleri gezerler. Her evin önünde bir yağmur türküsü (tekerlemesi) söyleyerek, ev sahibinden yiyecek isterler. Ev sahibi istediklerini verirken çocuğun veya bebeğin başından bir tas su döker. 3) Yağmur Töreni Olarak Köse Geldi: Kuraklık uzadığı zaman, temel kişileri üç olan bir grup (köse, gelin ve kösenin rakibi genç adam), evleri dolaşır, her evin önünde müzik, oyun ve söz karışımı bir tören yaparlar. Aslı Ortadoğu’nun eski bolluk törenlerine dayanan bu büyülü oyun, Türkiye’de, İran’da ve Irak’ta yağmur töreni olarak görülmektedir. 4) Yağmur İçin Yalandan Kavga (Mock Battle): Kuraklık uzadığı vakit, genellikle kadınlar, yakın köylerden birine gidip, köylünün hayvanlarını kaçırıyorlar. Malları kaçıran köyün kadınları, hırsızların peşine düşüyor, yetişirlerse aralarında, mallarını kurtarmak için bir kavga oluyor. Tören, İran, Irak ve Doğu ve Güney Anadolu’da görülüyor. 5) Kırk Kel Adı Yazmak: Doğu Anadolu’nun İran’a çok yakın yerlerinde ve İran’da derlenen bu törende, yağmur istendiği vakit, kırk kel adamın adı toplanıyor. Bir ipliğe kırk düğüm vurulurken, her düğümle birlikte kellerden birinin adı çağrılıyor. Sonra bu iplik bir çanakta

yakılıyor, su ile karıştırılan kül, bir bacanın yağmur olduğundan aşağı dökülüyor” (Başgöz 1986:13-14).

Son uygulamanın bir benzeri, tam tersi bir şekilde yağmuru dindirmek için kullanılır. Trabzon’da, 41 kelin adı birer birer sayılarak bir ipe 41 düğüm atılır ve bu ip kible tarafına bakan bir duvara asılır. Burada, “kel adamın saçının bitmemesi” ile susuz toprakta bitki bitmemesi arasında; düğüm atma ile de, durma, kesilme gibi olumsuz anlamlar arasında büyüye dayalı bir ilişkisi kurulmuştur (Boratav 2003:178).

Görüldüğü gibi yağmur yağdırma ritüellerinin çeşitli uygulamaları mevcuttur. Çocukların Yağmur Gezmesi / Çömçe Gelin’e Anadolu’nun farklı yerlerinde farklı isimler verilmektedir: Çömçecik, kepeçecik, kepeç gelin, gode, gode gode, godu godu, göde, göden, dodo, dodu, bodi bodi, bodi bostan, çullu, çullu kadın, gelin guk, çandır baba, su gelini, yağmur gelini, yağmur kızı, çalı, hucrik, kelis, eşek gelin etme gibi (Başgöz 1986:14-15). Bunlara ek olarak, çalı gezme, hacet namazı, çemçeli kız, demir dodole, kossangalum, gelin gonk gibi isimlendirmeler de vardır (Türk 2002:70).

İnan’ın Gaziantep’teki tespitine göre, yağmur duası için kullanılan çömçe gelin çocuklar arasında bir oyuna dönüşmüştür. Çocuklar bu oyuna “Gelin Gok” derler. Oyun sırasında çocuklar, “Gelin Gok, Gelin Gok / Vermeyene Gok” diye bağırırlar. Bu türkünün başka bir şekli de şu şekildedir: “Çömçe Gelin ne ister / Çömçe Gelin su ister / Ver Allahım ver / Yağmur ile sel! / Koç, koyun kurban / Göbekli harman / Yaz yağmuru yalancı / Gavur kızı dilenci / Bir buğdayı beş etmiş / Atmış kazan aş etmiş / Ver Allahım ver / Yağmur ile sel! / Koç, koyun kurban / Göbekli harman!”. İnan, bu adete Suriye Araplarında da rastlamıştır. Burada oyuna “Ümmül Gays” derlermiş ve geceleri yapılmış, oyuna 15-16 yaşlarında kızlar da katılmış (İnan 1987: 480-481).

Kars’ta yağmur yağması için “dodu” gezdirirler ve “Dodu dodu, neden oldu / Bir kaşıkçık sudan oldu / Verin dodunun hakkını / Gitsin ardına bakını”, derler. Bazen “Dodu” yerini “Godi”ye bırakır. “Godi godiyi gördün mü? / Godi’ye selam verdin mi? / Godi buradan geçerken / Bir tas suyun verdin mi? / Ver Allahım bir sürü yağmur”, derler (Kalafat 2001:61).

Çorum ve civarında, gezdirilen kuklanın yerini bir eşek alır; eşeğe yaşlı kadın kıyafetleri giydirilir. Buna “eşek gelin etme” denir. Eşeğin üzerine bir çocuk biner ve çocuğun başına içinde kurbağalar bulunan bir sele yerleştirilir. Çocuk seleyi sallayarak kurbağaları bağırır. Böylece yağmur yağacağına inanılır. Kurbağa Güneydoğu Asya’nın tarım kültürlerinde yağmur tanrısı ya da tanrıçası olarak belirir. Başgöz’e göre kurbağaya yüklenen bu anlam Güneydoğu Asya’dan Ortadoğu’ya göçlerle taşınmıştır (Başgöz 1986:14-18).

#### YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ÇERÇEVESİNDE ORTAKÖY “YAĞMUR DUASI”

Ürgüp’te yağmur yağması için çeşitli uygulamalar yapılır. Örneğin, yağmur duasına çıkılacaksa, Cuma günü öğle namazında hoca yağmur duası yapılacağını söyler. Namazdan sonra cemaatle birlikte dere kenarına gidilir. Çocuklar ve kadınlar da gelirler. Hoca dua eder, namaz kıldırır, muska yazılır ve bu muska suya gömülür. Başka bir uygulamada da, yine dere kenarına gidilir. Cemaat kalabalıktır. Derenin bir kıyısına koyunlar, diğer kenarına da yavruları getirilir. Koyunlarla kuzuların birbirine erişmesi engellenince hayvanlar melemeye başlarlar. Bunun üzerine hoca başa geçer, “Ya rabbim! Bizim yüzümüze bakıp yağmur vermiyorsun, bari şu ağızsız dilsiz hayvanların yüzüne bak da yağmur ver, onları otsuz, kuzularını sütsüz bırakma” der. Muska yazarlar ve dereye gömerler. Yine Ürgüp’te yalnızca kadınların yaptığı bir uygulama vardır. Buna göre bir kadın komşusunun evine gizlice girer ve evden maya (ekmek mayası) çalar ve götürüp dereye gömer. Başka bir uygulamada da “Yağmur Gelini” gezdirilir. Buluğ çağına ermiş, öksüz veya fakir bir genç kız yağmur gelini yapılır. Yanında bir arkadaşıyla beraber evleri dolaşır ve şu tekerlemeyi söyler: “Yağmur gelini yağ ister, / Bir batmancık bal ister, / Koyun kuzu ot ister, / Öksüzler ekmek ister, / Teknede hamur, / Tarlada çamur, / Ver Allahım ver, / Bir sulu yağmur”. Bu tekerlemeyi duyan ev sahibi istenen malzemeyi verir ve yağmur gelininin başından aşağı su döker. Kadın suyu dökerken yağmur gelininin arkadaşı suyun altına kalbur tutar ve yağmur yağışı taklit edilir. Yağmur gelini her kapıyı böyle dolaşır. Yağmur yağmasını engellemek için yapılan uygulamalar da vardır. Örneğin, yağmur yağmasını diye helaya hamur atılır veya Kuran koyulur. Dolu yağdığı zaman, yağmaması ve mahsule zarar vermemesi için, bir annenin ilk çocuğu çıplak göğsüne dolu koyar (Özsağdıç 1965:3815).

Vakfikebir’in Şalpazarı Köyü’nde havalarda kurak gittiğinde, köy halkı dere kenarında bulunan bir evliya yatırının olduğu yere toplanır ve yağmur duası yapar. Yağmur duası yapılacağı önceden civar köylere de duyurulur. O gün bir araya gelen halk dereden 70 bin küçük taş toplar. Taşlara tek tek dua okunur ve yalanır. Bir çuvala doldurulup, ağzı sıkıca bağlanır ve derenin içine koyulur. Çuval yağmur yağana kadar burada kalır. Eğer yağmur aşırı yağarsa, suya bu taşlardan karıştığına inanırlar. O zaman da, köyden toplanan parayla bir kurban alır ve yağmurun dinmesi için Hambarlıbaşı denen yerdeki bir yatırın yanında koyunu kurban ederler, ama kurbanın etini köye getirmezler. Eğer yağmur dinmezse, köye kurbanın etinden getirildiğine inanırlar, o zaman bir kurban daha keserler (Erata 1975:7417).

Tekirdağ’da yapılan bir yağmur duasında ise, eskiye oranla bazı uygulamaların yok olması söz konusudur. Eskiden büyük bir grupla belli bir yere gidip yağmur duası yapılır, toplanan taşlara okunur, duadan sonra taşlar bir torbayla denize atılmış; kurban kesilir ve yemek yenir. Yazar, son yıllarda bir iki yağmur duası yapıldığını belirtmiş. Bunlarda da halk camide toplanıp, namaz kılmış ve sonunda da dua yapılmıştır. Taş toplanmadığı gibi, dua sonunda yemek de yenilmemiştir (İşçiler 1961:2479).

Mersin'in Çapar köyünde ise farklı bir uygulama vardır. İki eşli bir adamın eşlerinden birinin ayakkabısı çalınır ve suya ıslatılır. Ayakkabısı çalınan kadın kızıp sinirlenince yağmur yağacağına inanılır. Yağmur yağınca ayakkabı sudan çıkarılır, yoksa yağmurun dinmeyeceği düşünülür. Bir başka uygulamada da, hoca bir at kafatasının üzerine dualar yazar ve bu kafatasını yağmurun yağması için dereye bırakır ya da suya ıslar. Yağmur başlar başlamaz bu kafatasının sudan alınması gerekir, çünkü eğer çıkarılmazsa yağmurun dinmeyeceğine inanılır (Çıblak 2002:95-96). Mersin'de bir de çocuklar tarafından yapılan yağmur yağdırma törenleri vardır. Mersin'in Silifke ve Mut ilçesine bağlı bazı köylerde çocuklar bir araya gelirler ve içlerinden birisi kendi isteğiyle eski kıyafetler giyer. Daha sonra bu çocuklar, hep birlikte ev ev dolaşarak; "Dodu dodu neden oldu / Bir kaşıkçık sudan oldu / Verin dodunun hakkını / Gitsin bakını bakını / Göğden rahmet / Yerden bereket / Diyelim bir Allah Allah ..." derler. Bazen bunun yerine "Ekin ekim evlek evlek / Yedi bitti hacı leylek / Kalanları kamış gibi / Bitmeyeni gümüş gibi / Verin dodunun hakkını / Gitsin bakını bakını ..." diye de söylerler. Bu şekilde evlerden yağ, bulgur, salça vb. toplarlar. Ev sahibi istenenleri verdikten sonra dodunun başından aşağı bir kova su döker. Çocuklar bu şekilde üç gece gezerler. Her gece farklı bir çocuk gönüllü olur. Üç gün sonra toplanan malzemeden bulgur pilavı yapılır ve çocuklar yer; bazen köylüler de yemeğe katılır. Yağmur yağması için yapılan bu uygulamaya "dodu dodu, dodu çağırma" denir. Farklı köylerde, "dodu" yapmak için bir çocuk yerine büyük bir kepçe veya yayık tokmağını da süsleyip insan kılığına sokabilirler. Veya bir yetişkin bu kılığa girer (Çıblak 2002:99).

Anadolu'nun farklı yörelerinde yapılan çeşitli yağmur yağdırma ritüellerine sayısız örnekler verilebilir. Yapılan uygulamalar yöreden yöreye değişmektedir. Hatta aynı yöre içerisinde bile farklı uygulamalar görülebilmektedir.

### III. Orta Asya Türklerinde Yağmur Yağdırma Ritüellerine Kimi Örnekler

Orta Asya ile ilgili çeşitli kaynaklarda, Anadolu yağmur yağdırma ritüelleri ile paralellik gösteren, yağmur yağdırma amaçlı pek çok uygulamaya rastlanmıştır. Burada, uygulamalardan çeşitli örnekler verilecektir<sup>1</sup>.

Kırgız tarihçilerinden Soltonov'un belirttiğine göre, yağmur yağmadığı dönemlerde halk tarlaya giderek yağmur duası (tülöö) yapar (Mambetkaliyev 1997). Kırgızların Manas Destanı'nda "cay taşı" ile hava durumunu değiştirmek "bakşılık", "kamlık" geleneğine işaret edilir. Kırgızlarda bugünlere kadar gelen kamlığın kökeni Sibiry'a kadar uzanır (Maldıbayev 1997).

---

<sup>1</sup> Dünyanın farklı kültürlerinde yağmur yağdırma ile ilgili pratikler için bkz. Leach 1972; Frazer 1991; Hooke 1995; Eliade 2003.

#### YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ÇERÇEVESİNDE ORTAKÖY “YAĞMUR DUASI”

Türkmenler arasında Burkut Ata (Burkut Peygamber) inancı vardır. Söylenceye göre, çok kurak bir mevsimde Burkut Ata tanrıya el açar ve “Tanrı isen yağmur gönder, yağmur vermezsen sen “tanrı değilsin” der. Tanrı da “Ben yağdırırsam, sen tanrıya ne adarsın?” der. Burkut Ata da “Kırk gün geceli gündüzlü bir ayağımın üzerinde duracağım, yağış yağdır. Bu ibadetim sana armağanım olsun” der. Daha sonra yağmur yağar ve Burkut Ata yağmurun iyisi olarak bilinir. Müslümanlık öncesi bu inanca göre, “Burkut Ata tarlasını sürerken bulutları kamçısı ile kovar, toprağın sürümünün kolay olmasını sağlar.” O günden beri yağmur duasına çıkanlar Burkut Ata’ya da dua ederler. Yağmur duasına aç bırakılmış bir keçi de çıkarılır ve melemesi sağlanır. Burkut Ata’nın keçinin meleyişini duyacağına ve keçinin susuzluğuna acıyıp yağmur göndereceğine inanılır. İnanca göre, Burkut Ata’nın bu ibadetinden sonra tanrı insanlara “Kim kırk gün tek ayağımın üzerinde durursa onun dileğinin olacağını” vaat etmiştir (Kalafat 1995).

Dağıstan’da, yağmur yağması istenildiği zaman yağmur töreni yapılır. Bu törende, çıplak (bazen de elbiseleri çıkarılmadan) bir adam veya çocuk, ağaç dallarıyla (genellikle de hurma dallarıyla) örtülür. Adına da bazı yerlerde “Peşapay”, bazı yerlerde de “Gudu” veya “Gudi” derler. Bu şekilde giydirilen kişiyi, erkekler, gençler ve çocuklar bir konvoy halinde takip ederek köydeki evleri tek tek dolaşırlar. Sonra törene katılanlar Peşapay ile birlikte köyün dışına çıkarak bir evliya mezarını ziyaret ederler. Toplanan malzeme törene katılanlar arasında paylaşılır. Ya da, köyün çevresi dolaşıldıktan sonra Peşapay ile birlikte bir su kenarına gidilir. Peşapay su kenarına bırakılır. Okunan duadan sonra küçük taşlar toplanıp akarsuya atılır. Sonra tekrar ziyaret edilen evliya türbesinin yanına gidilip yemek pişirilir ve burada yenir. Bu törene hoca veya mollalar da katılır. Dağıstan’ın başka bir yöresinde de çocuklar bir değneği yapraklarla donatır ve adına da “Godu Godu” denir. Ev ev dolaşan çocuklar “Godu goduyu gördün mü? / Ona selam verdin mi? / Godu oradan geçerken / Güzel havayı gördü mü? / Verenin oğlu olsun / Vermeyenin kızı olsun ...” diyerek yiyecek malzemelerini toplarlar. Sonra da hep birlikte pişirerek yerler (Gözaydın 1991:105-108).

Terekeme Türklerinde de yağmur yağdırmak amacıyla Gudil adı verilen bir gelin gezdirilir. Gudil, yedi ev gezdirilir ve pirinç toplanır, sonra pirinç pilavı yapılır ve bu pilav yedi eve dağıtılır. Böylece yağmur yağacağı düşünülür. Tabasaranlarda da yağmur yağması için sadaka verilir. Hoca yağmur yağması için dua eder ve kurban kesilir. Eğer yağmur çok yağarsa, yağmurun durması için yere balta vurulur. Kuru bir taş bulunur ve ıslanmaması için saklanır veya bir yılını gömmek gerekir (Kalafat 2000: 214).

Azerbaycan’da, bir annenin iki kız çocuğu Guba-Gunagkent-Baba Dağı’nda ocaktan çıkarılmış yedi taşı bir ipe bağlar. Taşları suya sarkıtırlar, ipin ucunu da karaağaç veya fındık ağacına bağlarlar. Ayrıca kuraklığın giderilmesi için yağmur duasına da çıkılır. Ya da yağmur yağsın diye “Godu”, “Dodu” gezdirilir. Bu sırada

“Dağ başım / Yaş başım / Yaş oldu / Üst başım / Guda daşım / Baba daşım” derler. Kalafat, yağmur yağmadığı zaman “Çömçe Gelin” gezdirmenin Türk dünyasında ortak bir uygulama olduğunu söylemiştir. Yine Çömçe Gelin türkülerinden biri de şudur: “Çömçe hatun ne ister / Allah’tan yağmur ister / Koyunlara ot ister / Me me me me ...” Eğer yağmur çok yağar ve dinmezse bu sefer de bir annenin ilk doğan çocuğu yere bir taş bastırır ve üzerine köz halinde ateş koyar ve şöyle der: “Godu / Odu taşı / Godu kessin / Yağışı ...” (Kalafat 2001:61-63).

Kalafat, “Godu” ve “Dodu” Allah’ın isimlerinden veya sıfatlarından mıdır. Allah’ın diğer dillerden isimlerini ve sıfatlarını bilmiyoruz ki rahatlıkla hayır diyelim” demiştir (Kalafat 2001:62). Ama Başgöz, bu konuda farklı bir fikir yürütmektedir ve farklı kültürlerden de yağmur yağdırma törenlerine örnek vererek “Dodu” veya “Dodo” isimlerinin “kurbağa” ile ilişkili isimler olduğunu belirtmektedir. Örneğin Hindistan yağmur yağdırma törenlerinin Türkiye’dekilerle benzerlik gösterdiğini ve ‘Kannada’ bölgesinde kurbağaya “doddu” denildiğini belirtmiştir. Ayrıca İran’da da “dodu” sözcüğünün kurbağa ile eşanlamda tutulduğunu söylemiştir (Başgöz 1986:16). Hassan’a göre ise, “Godu” veya “Kodu” çocukların törenlerinde güneş veya ay anlamını taşır; “Kodu” veya “Dodu” güneş, ay kökenli kutsallığı simgeleyen ve çocuklarla bütünleşebilen bir ruh anlamındadır. Hassan, bu inancı şamanizme bağlamıştır. Şöyle bir örnek vermiştir: Şamanizm inancına göre, ölen bir kızın ruhu mutlaka bir bebeğe dönüşür. Bunun için küçük yaşta ölen kızların çizgileri, onu yaşatacak bir bebeğin hatlarında tasvir edilmeye çalışılır. Bu noktada gündeme gelen bebek, Yakut kökenli “Kis Tangara”dır. Kodu ruhu ile Kis Tangara aynı inancı temsil eder. Bu simge Azerbaycan’da güneş, Anadolu’da yağmur yağdırma ritüeline ait “gelin” ile simgelenen bir kutsal folklorik öğedir (Hassan 2000:101-102).

Çuvaşlarda yapılan yağmur yağdırma törenlerine farklı örnekler verilmiştir. Örneğin, yağmur yağmadığı zaman yapılan yağmur duasında, köyden tereyağı, süt, kepek ve ekmeğin toplanır. Köyün bittiği yere kadar gidilip, orada bu malzemeler pişirilir ve dua edilir. Sonra pişen bulgur lapası dağıtılır. Yemek bittiğinde herkes don-gömlek suya girer. Sonra havaya bir güvercin uçurulur. Eğer güvercin güneşin doğduğu yere doğru uçarsa “yağmur var” denir. Yağmur duasından geri dönerlerken, sokaktaki insanları “yağmur duasının suyu” diye ıslatırlar. Bu dua, ekin biçildikten sonra yapılır. Bir başka uygulama da, yağmur yağmadığı zaman “serçe duası” yapılır. Köyden en az üç yaşlı insan, bütün çocukların köy meydanında toplanmasını isterler. Sonra çocukların bir kısmını yedi tane serçe yakalamaya, diğer kısmını da un, kepek, tereyağı ve tuz toplamaya yollarlar. Bundan bulgur pişirirler. Sonra yaşlı erkekler nehrin kıyısına inerler ve orada dua ederler. Yaşlı bir erkek “Vutis (su tanrısı) merhamet et, Vutis merhamet et ...” der. Bu sırada herkes şapkasını kolunun altına alır, çocuklara da başlarını öne eğip suya bakmaları söylenir. Dua bitince serçeli bulguru yerler. Sonra bir yaşlı erkek tekrar

“Vutis merhamet et, Vutis merhamet et ...” der. Çocuklar da aynı şekilde bağırlar. Sonra çocuklar kovalara su doldurup birbirlerini kovalar ve ıslatırlar (Gözyaydın 1991:94-96). Ural dağlarının doğusunda yaşayan Ulu Katay, Salcıvit, Barın-Tabın Başkurtlarında yağmur yağdırma törenlerinde de birbirini suya atmak, birbirine su serpmek adeti vardır. Yağmur namazından sonra, imamı yakalayıp suya atarlar, birbirlerinin üzerine kovayla su dökerek ıslatırlar (İnan 1995:165).

#### IV. Türklerde Yağmur Yağdırma Ritüeli ve Şamanizm

Şamanizm, şamanların -yani trans durumuna geçebilen kişilerin- doğaüstü güçlerle ilişki kurup, onların güçlerine sahip olmaları; dinsel, büyüsel pratiklerle bu güçleri toplum adına kullanmalarıdır (Örnek 1988:48). Şamanlar, seçilmiş kişilerdir ve bu özellikleri sayesinde toplumun diğer üyelerinin ulaşamadığı kutsal bir alana erişebilirler (Eliade 1999:25). Şaman toplumsal açıdan kendini kabul ettirmiş bir kişidir ve istek üzerine öteki dünya ile iletişim kurar; bazı sıkıntıları çözmek için, çevresel, iklimsel, biyolojik ve toplumsal dengeler bozulduğunda, bu dengeleri yeniden kurmak için aracı olur (Perrin 2001:15-16).

Eski Türkler arasında tabiat olaylarını kontrol etme düşüncesi İslamiyet’in kabulünden daha öncesine gider. Hunlarda hükümdarın “semavi menşeli” olduğu kabul edilirdi ve hükümdarın yağmur, kar, dolu yağdırabilme kudretine sahip olduğuna inanılırdı. Göktürklerde de aynı şekilde hükümdarın “semavi menşei” vurgulanır; hükümdarın fırtına ve rüzgar çıkarabilme, kar ve yağmur yağdırma gücü olduğu düşünülürdü. İslami dönemde de bu durum devam etmiştir. Bu sefer de bu tür tabiat olayları şamanlar tarafından yönlendirilmeye çalışılmıştır. Çeşitli Müslüman kaynaklarında bu Şamanların “yada taşı” denilen bir taşla tabiat olaylarını yönlendirdiklerine değinilmiştir. Aynı uygulama XIII. yüzyılda Moğollar arasında da yaygınlaşmış ve onlar yada taşına “cad” demişlerdir (Ocak 2000:162-164). Moğollar, bu taşın dağlarda, geyik, su kuşu, yılan gibi hayvanların başında veya bir öküzün karnında bulunduğuna inanırlardı. Onlara göre, bu taştan daha çok avcılar yararlanır; ya av hayvanını takip etmek için kar yağdırırlar, ya da ırmağı dondurup üzerinden kolaylıkla geçerlerdi (Hassan 2000:102-103). Bazı kaynaklara göre de, belli bir bitkiyi (hangi bitki olduğu belirtilmemiş) özel şartlarla sökmek sureti ile “yada”yı elde etmek ve kullanmak yetkisi kazanılırdı (Boratav 2003:177).

Yakutlar yada taşına “sata” derler. Onlara göre bu taş, at, inek, ayı, kurt gibi hayvanların içinde bulunur. En kuvvetli sata taşının, kurdun karnından çıkacağına inanırlar. Ayrıca, sata taşının canlı olduğuna, kadın veya yabancı eli değerse kuvvetini kaybedeceğine de inanırlar. Kırgızların inancına göre cada (cay) taşı koyun karnında bulunur. Bu taşla yazın kar yağdırmanın bile mümkün olduğuna inanılır (İnan 1995:162-164).



Kaşgarlı Mahmut, eserinin “yat” maddesinde şunları söyler: “Bir türlü kamlıktır (kahinliktir). Belli başlı taşlarla (yada taşı ile) yapılır. Böylelikle yağmur ve kar yağdırılır, rüzgar estirilir. Bu, Türkler arasında tanınmış bir şeydir. Ben bunu Yağma ülkesinde gözümle gördüm. Orada bir yangın olmuştu, mevsim yaz idi; bu suretle kar yağdırıldı ve ulu tanrının izniyle yangın söndürüldü” (Atalay 1985:3). Altaylılarda da “yada” taşını doğa olaylarını kontrol etmek için kullanan “yadaçı” lardan bahsedilir. “Yatçı”, “yağmur yağdıran sihirbaz” demektir (Hassan 2000:103).

Roux, “yatçı”nın şamandan farklı bir kişi olduğunu; kimi zaman yatçının sultanın ta kendisi olduğunu; bu yöntemin kesin olarak Türk kökenli olduğunu, Moğolların da Türklerden öğrendiğini belirtmiştir. Yada taşı çoğu zaman farklı şekillerde kullanılmıştır, genel olarak suya bırakıldığı, yıkıldığı, suya batırıldığı, bir söğüt dalına bağlandığı ifade edilmiştir (Roux 1998:76-77).

Çoruhlu'nun aktardığına göre, yada taşıyla yağmur yağdıran yadacılar şaman değildir. Yada XX. yüzyıla kadar sığır, at, domuz karnından veya başka bölgelerinden alınan çeşitli şekillerdeki küçük taşların üzerine dualar okuyarak yağmur yağdırmak için uygulanan bir büyücülük şeklidir. Yada taşının çeşitli önemli taşlarla ilişkisi olduğu düşünülmüştür. Örneğin Azerbaycan'da “çak” veya “çakmak taşı”yla bağlantılı görülmüş; bu taş ateş çıkarmak ve şimşek çaktırmak için kullanılmıştır. Yada, Asya mitolojisinde önemli yer tutan yeşim taşıyla da ilişkilendirilmiştir (Çoruhlu 2002:48-49).

Buryatlar'da ise göktaşları üretkenliğin simgesi olarak görülür. Buryatlar “gökten düşmüş” bazı taşların yağmur yağdırabildiğine inanmışlar ve kuraklık dönemlerinde onlara adak adamışlardır. Bu taşların belli bir dinsel değere sahip olmasının nedeni, onun geldiği yerin kutsal ve bereketli gökyüzü olmasından dolayı olabilir. Yazara göre “yağmur taşları”nın üretkenliğine bağlı tüm inanışların temelinde, gök taşları ya da bunlarla yağmur yağdıran güçler, biçimler ve varlıklar arasında bir benzerlik olduğu inancı vardır (Eliade 2003:231).

#### **V. Ankara – Mamak - Ortaköy’de “Yağmur Duası” Ritüeli**

Ortaköy, Ankara'nın Mamak İlçesi'ne bağlı 250 hanelik bir köydür. Köy, Ankara'nın doğusuna düşer, Samsun yolu üzerindedir ve şehir merkezine (Ulus) uzaklığı 22 km.'dir. Ortaköy, Gökçeyurt (Nenek) ve Kızılcaköy adlı iki köyün ortasında konumlanmıştır.

Araştırmanın yöntemi olarak benimsenen gözlem ve görüşmelerden edinilen bilgilere göre, Ankara-Mamak-Ortaköy'de yağmur yağmadığı zamanlarda ve ürünlerin bereketi için yağmur yağmasının istendiği dönemlerde yağmur duasına çıkılır. Bu ritüel genelde Mayıs-Haziran ayları gibi, tam ekinlerin yeşermiş olduğu, suya ihtiyaç duyduğu dönemde yapılır. Yağmur duasına çıkmaya karar verildiğinde

#### YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ÇERÇEVESİNDE ORTAKÖY “YAĞMUR DUASI”

köy halkına duyurulur ve birkaç kişi görevlendirilir. Bu kişiler ev ev dolaşırlar ve kurban (koyun veya dana olabilir) almak için para toplarlar. Para vermeyip kendi hayvanlarından koyun veya dana veren de olabilir. Ayrıca, evlerden bulgur, tereyağı ve ekmek de toplanır. Herkes ekonomik durumuna göre ne verebiliyorsa onu verir. Fakir olanlar bir şey vermese de olur. Toplanan paraya göre kurbanlar alınır.

Yağmur duası, Cuma günü veya herkesin evde olduğu bir gün olsun diye Cumartesi veya Pazar günü yapılır. “Yağmur duası” ritüeline sabahtan başlanır. Kurbanlar kesilir ve köy meydanına kazanlar kurulur. Bir grup kişi kurbanları temizleyip, eti ve bulgur pilavını pişirirken; çoluk çocuk da çevreden 70.000 küçük taş toplar. Sonra bu taşlar sayılır ve bir torbaya doldurulur. Öğlen namazından sonra erkekler, çoluk çocuk köyün yanındaki dağa çıkarlar (kadınlar çıkmazlar). Burada herhangi bir yatır ya da ziyaret yeri yoktur. Sadece yüksek ve açıklık bir yere çıkmak önemlidir. Herkes ceketini ters giyer, şapkasını ters takar, eller yere dönük şekilde tutulur, başlar öne eğilir (herkes abdestli olmalıdır). Hoca Kuran’dan ayetlerle duasını yapar. Bu sırada herkes yüksek sesle “Amin” der. Hoca dua okuyup toplanan taşların üzerine de üfler. Dua bitince, hoca iki rekat namaz kıldırır. Namazdan sonra taşlar köyün yanından geçen Hatip Çayı’na torbasiyla atılır (Kaynak kişinin belirttiğine göre, 35-40 sene evvel üzerine dua okunmuş bir at kafatası da suya atılmış. Artık bu uygulama yapılmıyormuş). Bu işlemler tamamlanınca herkes köy meydanına döner. Bu sırada etler ve pilavlar pişmiş olur. Bütün ahali, çoluk çocuk, zengin fakir yemek yer. Kimisi evinden kap getirir bu yemekten evine de götürür. Yemekten sonra herkes dağılır, ritüel de burada biter. Kaynak kişiye göre, sadece belli zamanlarda değil, bereket olsun diye sık sık yağmur duasına çıkılmalıdır (Kurucuoğlu 2004).

Yine Ortaköy’ün hocasının belirttiğine göre, yağmur duası sırasında Kuran’dan okunan ayet, Şura Suresi’nin 28. Ayeti’dir. “Ayet-i Kerime nohut tanesi büyüklüğünde taşlara (sayısı 17.500, 35.000 veya 70.000 olmalıdır) okunur ve bir torbaya doldurulur. Sonra bu torba akar bir suyun gözüne gömülür. Orada peygamberimizin yağmur duası okunur ve sonra yemek yenir. Bu dua şöyledir:

“Allahım! Bize yardım eden, içimize sinen, ferahlık veren, bol, yararlı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan, genel, yaygın bir yağmur ihsan eyle. Allahım! Bizi yağmurla sula, bizi ümitlerini yitirmiş kimselerden eyleme. Allahım! Kullarda, illerde ve diğer yaratıklarda öyle bir güçlük, öyle bir darlık var ki senden başkasına arz edemeyiz. Ekinlerimizi bitir, göğün bereketlerini indir.” Sonra Allah’ın izniyle yağmur yağacaktır” (Alay 2004).

Ortaköy’de yapılan yağmur duası yüksek bir tepeye çıkarak gerçekleştirilmiştir. Yüksek dağlar her zaman insanların ilgisini çekmiştir. Türk ve Moğol kavimlerinin her birinin, kutsallaştırılmış, belli bir adla çağrılan, özel ve bilinen bir dağı vardır. Dağ, yeryüzü çekirdeğinden göğe doğru bir yükselişi temsil eder ve tırmanmak

suretiyle insanı tanrıya yaklaştıran bir tür erişimin simgesidir. Duaların oradan daha iyi işitildiğine inanılır, kurbanlar orada sunulur (Roux 1998:119-120). Hassan, Orta Asya kavimlerinde Gök tanrıya kurban sunulmasının yüksek dağlarda yapıldığına çeşitli Çin kaynaklarında da rastlandığını belirtmiştir (Hassan 2000:94). İnan'a göre, gök tanrı kültü ile dağ kültürünün birbiriyle yakın ilgisi, Hunlar'dan Altaylara kadar devam eden şaman ayinlerinden anlaşılmaktadır. Altaylı Şor ve Beltirler gök tanrıya kurbanlarını yüksek dağ tepesinde yaptıkları ayinlerle sunarlar. Eski Türkler dağların tanrı makamı olduğuna inanırlar. Bunun nedeni, dağların gökyüzüne yakın olması ve uzaktan mavi renkte görünmesi olabilir (İnan 1995:49). Ortaköy yağmur duasında, kurban dağda sunulmasa da, dua dağda yapılmıştır. Bunun eski Türk inançlarının bir uzantısı olduğu düşünülmektedir.

Ortaköy'de yağmur duası sırasında kıyafetlerin ters giyilmesi ise, yağmur yağmadığı için insanların üzüntülü ve yasalı olduğunu tanrıya göstermek amacıyla yapılıyor olmalıdır. İnan, kıyafetleri ters giyme âdetinin matem alametlerinden biri olduğunu, fakat Anadolu'nun bazı yerlerinde yağmur duası sırasında bu uygulamanın yapıldığını belirtmiştir. İnan, bu âdetin İslâmiyet ile bir ilgisi olmadığını; yağmur duasında elbiseyi ters giyme âdetinin, kuraklıktan dolayı halkın matemli olduğunu göstermek amacıyla yapılmış olabileceğini belirtmiştir (İnan 1995:199-200). Ayrıca, yağmur duası sırasında ellerin aşağı doğru tutulmasıyla yağmur taklit edilmeye çalışılmakta; varolan bir doğa olayının tersine dönmesi taklit edilmektedir. Boratav'a göre ellerin böyle tutulması yağmurun gökten inişini hatırlatmak, dilekleri daha kesin şekilde belirtmek içindir. Ayrıca, yağmur duası töreninde yenen "hayır aş" da tanrıyı memnun etmeye yönelik bir uygulamadır (Boratav 2003:175).

Yağmur yağdırma ritüellerindeki taş ögesinin kökeni, Türklerde ve Moğollarda ortak olan "yada taşı" geleneğiyle ilgilidir (Boratav 2003:177). Anadolu'da yada-taş ilişkisi büyük ölçüde islami bir çehreye bürünmüştür. 3, 5, 40, vb. değişik sayıda taşa dua okunarak, taşla ilgili çeşitli uygulamalar yapılır. İmam eşliğinde çıkılan yağmur duasında yağmur namazı kılındıktan sonra özel bir dua okunur ki, bu tamamen islâmidir (Kalafat 2004:45). Ayrıca İnan, Anadolu'daki yağmur duasıyla ilgili olarak, taş okuyup suya atma âdetinin "cada taşı" efsanesi ile bağlı bir gelenek olmasının mümkün olduğunu belirtmiştir (İnan 1995:164). Taşa okuyup suya atma âdeti Ortaköy yağmur duasında da vardır ve "yada taşı"na bir gönderme yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca, taşların suyla ıslatılmasının yağmuru çekeceği düşüncesi de büyüsel bir anlam taşır.

At kafatası üzerine dua okuyup suya atma uygulamasının ise -artık Ortaköy'de uygulanmamaktadır- eski Türklerde ata yüklenen dinsel değerle ilgili şamanist öğelerden biri olduğu düşünülmektedir. Eliade'nin belirttiğine göre, hem Türk Tatarlarda hem de Hint Avrupalılarda atın dinsel bir önemi vardır (Eliade 1999:29). At kurbanı gök veya fırtına tanrısına yönelik olarak Türk asıllı halklarda ve Hint-

Avrupa kavimlerinin çoğunda uygulanmıştır. Ayrıca Altay ritüellerinde de atın başının ve uzun kemiklerinin sunulmasını içeren kurban törenleri vardır ki, hayvanın bu organları Kuzey Asya ve Arktika’da da gök tanrılarına ayrılmaktadır (Eliade 1999:230-231).

## VI. Yağmur Yağdırma Ritüelinde Yapı ve İşlev Analizi

Ritüel, Latince kökenli olan, dini ayin ve törenleri ifade etmede kullanılan bir terimdir. Bu kavram ile özellikle seramonik ayin ve ibadetler kastedilmektedir. “İbadet esnasındaki düzen; sözlerle, hareketlerle, jestlerle dini ayinin icrası” gibi anlamlar taşır (Özkan 2003:17).

Durkheim’e göre ritüel, sembolik hareketler yaparak ve sembolik objeler kullanarak insanların, hayvanların ve bitkilerin döl yeteneklerini arttırmak, hastalıkları tedavi etmek, belâları önlemek, savaşlarda başarılı olmak, kadın ve erkeği erginlemek, lider seçmek, normal insanı şamana dönüştürmek, “kızgım” savaş yollarını “soğutmak”, mevsimlerin, avın ve tarımın başarısını kesin kılmak için yapılır (bkz. Turner 1982:31). Ritüel ile, cahil kişiyi eğitme, sosyal ilişkileri kurma ve düzenleme, mevcut düzeni sürdürme, geçmişî hatırlatma, tanrıların öfkesini yatıştırma, kötülükleri uzaklaştırma, kozmik düzenin devamını sağlama gibi yararlılıklar da vurgulanır (Schechner 1997:613).

Örneğin, Ortaköy’de yapılan “yağmur duası” ritüelinde, sembolik hareketler yaparak ve sembolik objeler kullanarak, hayvanların ve bitkilerin verimliliğini arttırma, mevsimlerin ve tarımın bereketini kesin kılma, cahil kişiye bu uygulamaları öğretme, mevcut düzenin devamını sağlama gibi yararlılıklar amaçlanmıştır.

Ritüelin işlevleri konusuna ilk değinen Durkheim’dir. Bir kültür olgusunu tanımlarken ve toplumsal işlevini belirlerken, onun en eski kökenine inmek gerekir. En eski kökendeki işlev, zamanla ortadan kalmış veya yerini başka bir işleve bırakmış olabilir. Çağdaş bir toplumda bir dengesizlik, bir bozulma olabilir ve kökendeki bu işleve dönmek istenebilir ya da bu işlevler bu uygulamayı sürdüren çevrelerde bilinçaltında yaşayabilir. Ritüelin, Durkheim’in belirlediği işlevlerinde bu güne kadar büyük bir değişiklik olmamıştır. Bunlar şöyledir:

“1) Ritüel, bireyi toplumda yaşamak için toplumun gerektirdiği düzen bağının sıklığına, acı çekmeye hazırlar, bu yolda onu eğitir. 2) Ritüel, bireyleri bir araya getirir, bireyler arasındaki toplumsal bağları güçlendirir, ortaklığı pekiştirir. 3) Ritüelin toplumda canlandırıcı bir işlevi vardır. Toplumun ilişkinlerini kalıtlarının bilincine vardırır; geleneklerin sürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törelerin kökleşmesine yardım ederek toplumu canlı bir biçimde

ayakta tutar. 4) Mutluluk verici işlev: Toplumun bir üyesi olmanın getirdiği mutluluk duygusunu verir. Özellikle toplumun bunalımlı dönemlerinde kişilerin coşku ve duygularını bir arada dile getirmelerine olanak tanıyarak bozulan dengeyi düzeltir” (And 2003:307).

“Yağmur duası” ritüelinde öncelikle yağmur yağdırmak ve bereketi artırmak amaçlanır; bu, ritüelin görünen işlevidir. İkincil işlevi ise, daha derinde manevi hazza yöneliktir; toplumsal düzenin gereklerine ayak uydurmayı sağlamak, toplumsal bağları güçlendirmek, geleneklerin genç kuşaklara öğretilerek aktarılmasını, devamını ve kökleşmesini sağlamak, toplu olarak bir eylem gerçekleştirerek toplumun bir üyesi olduğu hissini tattırmak amaçlanır. Ortaköy “yağmur duası” ritüelinde, yağmur duasının ilk anda görünen, yağmur yağdırma ve bereketi artırma işlevi çerçevesinde, toplumsal düzen gereği köy halkı bir araya toplanır. Bir yandan yemekler pişerken, bir yandan erkekler hoca eşliğinde toplu olarak dağa yağmur duasına çıkar, dua bitince köy meydanında toplu olarak yemek yenir ki, bu yemeğe zengin, fakir, kadın, erkek, çocuk bütün köy halkı katılır. Hep birlikte gerçekleştirilen yağmur duası ritüeli, köy halkının birliktelik bilincini tazeler ve güçlendirir. Bireylere, topluluğun bir üyesi olmanın hazzını verir. Gerçekleştirilen bu ritüel ile, gençler zor durumlarda nasıl davranacakları konusunda eğitilmiş olurlar; böylece geleneklerin aktarımı ve devamı sağlanır.

Ritüel, bir dizi belirleyici özelliğin veya karakteristiğin iç içe geçtiği bütünsel bir formdur. Ritüelin önemli özelliklerinden birisi icra (performance) dir. İcra yoksa, ritüel de yoktur. Hareketler ve sözler dizisi olarak tanımlanan ritüel, hareketler icra edildiğinde, sözler söylendiğinde canlandırılır ve fark edilir. İcraacılar yalnızca mesajı iletmezler; bedenleri ve nefesleriyle ona hayat vermek için, icranın bir parçası haline gelir ve icra ile bütünleşirler. İletişim, aktarıcıyı, alıcıyı ve bir mesajı gerektirir. Ritüelde aktaranlar, kendi mesajlarının en önemli alıcılarıdır. Daha ileri bir kaynaşma ritüel sırasında olur; aktarıcı, alıcı ve mesaj bir olurlar. Bir ritüel icra ederek, icracılar, yapılan ayinsel pratikle kastedilen ne ise, onu kabul ettiklerini kendilerine ve diğerlerine göstermek isterler (Rappaport 1992:249-253). Ritüel, sonuca yöneliktir; tanrısal olan “diğerleri” için yapılır; icracı, icrayı trans halinde gerçekleştirir; kolektif yaratıcılık ve izleyicilerin katılımı söz konusudur; izleyicilerin inanması önemlidir ve eleştiri hoş karşılanmaz (Schechner 1997:622). Rappaport’a göre, “onay” icracıların ve katılımcıların kendilerine gösterdikleri toplu bir harekettir. Katılımcılar şüphe içerisinde olabilirler, ama şüphe onayı engellemez (Rappaport 1992:253).

Yağmur yağdırma ritüellerinde yapılan hareketler, söylenen sözler, kullanılan objeler bir yakarışa hayat verir; onu canlandırır, kutsal bir ortam yaratır. Ritüele katılanlar mesaj ile bütünleşir. Ortaköy “yağmur duası” ritüelinde, yağmur Allah’tan istenir. Ritüel, Allah’ın yakarışlar karşısında yardım edeceğine dair derin

#### YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ÇERÇEVESİNDE ORTAKÖY “YAĞMUR DUASI”

bir inançla gerçekleştirilir. Ritüelde, belli hareketler ve sözler dizisi vardır. Ortaköy “yağmur duası” ritüelinde öğlen namazından sonra erkekler, çoluk çocuk köyün yanındaki dağa çıkarlar (kadınlar çıkmazlar). Herkes ceketini ters giyer, şapkasını ters takar, eller yere dönük şekilde tutulur, başlar öne eğilir (herkes abdestli olmalıdır). Hoca Kuran’dan ayetlerle duasını yapar. Bu sırada herkes yüksek sesle “Amin” der. Hoca dua okuyup toplanan taşların üzerine de üfler. Dua bitince, hoca iki rekat namaz kıldırır. Namazdan sonra taşlar köyün yanından geçen Hatip Çayı’na torbasıyla atılır. Bu sırada büyüsel içeriği olan hareketler ve dinsel içeriği olan sözler kullanılır. Dinsel olarak, abdest alınması, dua yapılması, namaz kılınması Allah’ın rızasını almak içindir. Burada inanç uygulamayla bütünleşir. Yağmur duasına katılan herkes yağmur duasının uygulayıcısıdır. Ritüeli gerçekleştirenler, bunu tanrısal güç için yaparlar; ayrıca kendi mesajlarına inandıklarını hem tanrıya, hem kendilerine, hem de diğerlerine gösterirler. Çünkü, sonucun istenen şekilde gerçekleşmesi için inanmak önemlidir. Ritüeli gerçekleştirenler, kendi mesajlarının hem aktarıcısı, hem de alıcısı olurlar. Sözler ve hareketlerle gerçekleştirilen ritüelin kutsallığına kendilerini inandırırılar; inançlarını pekiştirirler. Bu süreçte mesaj, mesajı aktaran ve mesajı alan bütünleşir.

Ritüel ile iki farklı mesaj aktarılır. İlki, ritüelin yapısından kaynaklanan kurallarla aktarılan, değişmeyen mesajlardır. Bunlar, sosyal ve kozmolojik düzenin değişmeyen yönleriyle bağlantılıdır. Ritüel, kutsallığını bu değişmeyen yönlerden alır. İkincisi ise, ritüelin izin verdiği veya gerektirdiği herhangi bir varyasyon tarafından taşınan, değişebilen mesajlardır. Ritüel, bu iki tür mesajın birbirine bağlı olduğu karmaşık bir iletişim şeklidir (Rappaport 1992:249-252).

Yağmur yağdırma ritüelinde bir icra söz konusudur; kutsal amacı, bereketi artırmaya ve doğal düzeni yoluna koymaya yöneliktir. Bu, onun değişmeyen yönünü oluşturur. Farklı toplumlarda -bazen aynı toplum içerisinde- farklılaşan obje, hareketler ve sözlerle uygulanması ise onun değişen yönlerini oluşturur.

Turner’e göre ritüel, sadece kurallardan oluşmaz. Kurallar ritüel sürecin çerçevesini çizer, ama ritüel süreç kuralların çerçevesini aşan, daha üstün bir süreçtir (Turner 1982:79). Kutsal temsil, mistik bir gerçekleştirir. Görünmeyen ve sözle anlatılamayan şey, burada kutsal bir biçime bürünür. Eylem, ibadete katılanlar için yüce bir mutluluğu, “daha yüksek bir düzeni” somutlaştırdığı için ikna edicidir. Eylemin işlevi taklit değil, dahil olma ve katılımdır. Huizinga’ya göre, “İbadet, bir gösteri, dramatik bir temsil, bir simgeleştirme ve gerçekleşen bir şeyin ikamesidir”. Kutsal eylemin “oyunsal” bir karakteri vardır. Eyleme bağlı olarak, belli bir mekan içinde sahneye konulur, neşe ve özgürlük içinde “oyunlanır”; temsil edilir. Frobenius’a göre insan, doğanın düzenini nasıl kavırıyorsa öyle “oynamakta”dır. Öncelikle insan, doğanın düzenine ilişkin kavramlar edinmekte; sonra kutsal bir oyun aracılığıyla bu evrensel düzeni yeniden gerçekleştirmeye ve korunmasına yardım etmeye çalışmaktadır (Huizinga 1995:31-34).

“Yağmur duası” ritüeli belli bir mekanda, belli bir amaca yönelik olarak, özgür katılımla, toplumsal mutluluğa yönelik olarak gerçekleştirilir. Yağmur yağdırma ritüelinde, dahil olma ve katılım, istenilen amaca ulaşmak için önemlidir.

### Sonuç

Yağmur yağdırma ritüelinin hem dini, hem de büyüye bağlı bir içeriği vardır; insanların doğayı kendi istekleri doğrultusunda kontrol etmeye çalıştıkları, toplu halde gerçekleştirilen temsili bir eylemdir. Yağmur yağdırma ritüellerinde toplumsal bir kaynaşma ve inanma söz konusudur. Topluluğun bir arada olması duygusu, herkesin inandığını görmek kutsal eylemin gücüne olan inancı artırır. Bu ritüeller, kuraklığın giderilmesine, bereketin artırılmasına; doğa olaylarıyla ilgili düzenin yeniden sağlanmasına, toplumsal birliğin pekiştirilmesine, geleneklerin devamı için genç kuşaklara öğretilmesine yöneliktir. Genel olarak topluluğun yararı için, topluluğu rahatlatma amacı güdülür. Yağmur yağdırma ritüeli tanrısal güç için gerçekleştirilir; bu nedenle kutsaldır. Tanrının yüce kutsallığı karşısında topluluk pasif bir konumda değildir; ritüel eylemin kutsallığı içerisinde, yüce güce karşı gelmeden yönlendirme arzusu vardır.

### Kaynaklar

- ALAY, Ali, (2004), Doğum yeri ve yılı Kayseri-Yahyalı-Kirazlı Köyü / 1971, mesleği müezzinlik olan, lise mezunu kaynak kişiyle yapılan görüşme notları.
- AND, Metin, (2003), *Oyun ve Bügü - Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ATALAY, Besim, (1985), *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi-III*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BAŞGÖZ, İlhan, (1986), *Folklor Yazıları*, İstanbul: Adam Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili, (2003), *Yüz Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Koç Kültür, Sanat ve Tanıtım Yayınları.
- ÇIBLAK, Nilgün, (2002), “İçel’de Yağmur Yağdırma Törenleri”, *Folklor Edebiyat*, II, 31: 93-103.
- ÇORUHLU, Yaşar, (2002), *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- ELİADE, Mircea, (1999), *Şamanizm*, (Çeviren: İsmet Birkan), Ankara: İmge Yayınevi.
- ....., (2003), *Dinler Tarihine Giriş*, (Çeviren: Lale Arslan), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ERATA, Hasan, (1975), “Şalpazarı’nda Yağmur Duası, İnanış ve Adetler”, *Türk Folklor Araştırmaları*, XVI, 27: 7417.

YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ ÇERÇEVESİNDE ORTAKÖY “YAĞMUR DUASI”

- ERGİNER, Gürbüz, (1997), *Kurban - Kurbanın Kökenleri ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- FRAZER, James, (1991), *Altın Dal-I*, İstanbul: Payel Yayınları.
- GÖZAYDIN, Nevzat, (1991), *Folklor Dünyasından*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- HASSAN, Ümit, (2000), *Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler*, İstanbul: Alan Yayınları.
- HOOKE, Samuel Henry, (1995), *Ortadoğu Mitolojisi - Mezopotomya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hristiyan Mitosları*, (Çeviren: Alâeddin Şenel), Ankara: İmge Yayınları.
- HUIZINGA, Johan, (1995), *Homo Ludens - Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İNAN, Abdülkadir, (1987), “Yağmur Duası Çömçe Gelin”, *Makaleler ve İncelemeler-I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ....., (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm - Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İŞÇİLER, Salim S., (1961), “Tekirdağ’da Yağmur Duası”, *Türk Folklor Araştırmaları*, VII, 13: 2479-2480.
- KALAFAT, Yaşar, (1992), “Eski Türk İnançlarının Kars Yöresindeki İzleri”, *4. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri Gelenek Görenek İnanç*, Ankara: Ofset Repromat Matbaası, IV: 149-166.
- ....., (1995), “Türkmenistan Halk Sûfizmine Dair Notlar”, *Nevruz-Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: AKM Yayınları.
- ....., (2000), “Dağıstan Halk İnançları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 129: 1-16.
- ....., (2001), *Türk Dünyası Halk İnançları Teori ve Metod*, Trabzon: Türk Ocakları Trabzon Şubesi Yayınları.
- ....., (2004), *Altaylar’dan Anadolu’ya Kamizm - Şamanizm*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- KURUCUOĞLU, Raşit, (2004), Doğum yeri ve yılı Ankara-Ortaköy / 1927, mesleği çiftçilik olan, ilkokul mezunu kaynak kişiyle yapılan görüşme notları.
- LEACH, Maria, (1972), *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*, London: Funk & Wagnalls Publishing Company Inc.
- MALDIBAYEV, İmel, (1997), “Kırgız Halkının Kültürel Menşei”, *Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri (4-7 Kasım)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, IV: 331-336.
- MAMBETKALİYEV, Sultan, (1997), “Şamanizm ve Çocuk Folkloru”, *Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri (4-7 Kasım)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, IV: 337-344.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (2000), *Alevi ve Bektâşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.



Özlem DEMREN

- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1988), *Yüz Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÖZKAN, Ali Rafet, (2003), *Dinlerde Kurban Kültü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZSAĞDIÇ, Mahir, (1965), “Ürgüp’te Yağmur Duası”, *Türk Folklor Araştırmaları*, IX, 17: 3815-3816.
- PERRIN, Michel, (2001), *Şamanizm*, (Çeviren: Bülent Arıbaş), İstanbul: İletişim Yayınları.
- RAPPAPORT, Roy A., (1992), “Ritual”, *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments*, (ed Richard Bauman.), Oxford: Oxford University Press, 249-260.
- ROUX, Jean-Paul, (1998), *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (Çeviren: Aykut Kazancıgil), İstanbul: İşaret Yayınları.
- SCHECHNER, Richard, (1997), “Ritual and Performance”, *Companion Encyclopedia of Anthropology, Humanity, Culture and Social Life*, (ed Tim Ingold.), London: Routledge Publication, 613-647.
- TURNER, Victor, (1982), *From Ritual to Theatre - The Human Seriousness of Play*, New York: Paj Publications.
- TÜRK, Hüseyin, (2002), “Yağmur Duası Ritüelleri Motif Bakımından Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Folklor Edebiyat*, VIII, 31: 67-91.